

Artikkeli perustuu Historiallisessa Yhdistyksessä 17.10.2002 pidettyyn esitelmään.

Hannu Juusola

Israelin synty (1948) uudessa tutkimuksessa

Israelin valtion syntyyn vuonna 1948 liittyy kaksi kilpailevaa kansallista myyttiä tai narratiivia, sionistinen sekä palestiinalainen tai laajemmin arabinarratiivi. Perinteinen sionistinen tulkinta korostaa juutalaisten ikaikaista historiaa Palestiinassa tai Israelin maassa (*Erets Yisrael*). Tämän narratiivin mukaan Palestiina oli sionistien tullessa käytännössä tyhjä ja hylätty kurja maa, yksinkertaisesti "kansaton maa maattomalle kansalle". Sionistit toivat mukanaan hyvää maan takapajuiselle väestölle, johon he suhtautuivat positiivisesti ja rauhantahtoisesti. Maan arabiväestö ei kuitenkaan hyväksynyt sionistien oikeutta palata Palestiinaan eikä maan jakoa. Kun YK marraskuussa 1947 ehdotti silloisen Britannian mandaattialueen jakoa juutalaisvaltioon ja arabivaltioon, arabiväestö ryhtyi hyökkäykseen juutalaisia kohtaan; ja kun Israel julistautui itsenäiseksi toukokuussa 1948, ympäröivät arabimaat yhtyivät hyökkäykseen Palestiinan arabien rinnalla tarkoituksenaan ajaa juutalaiset mereen. Urhoollisesti taistellen ja suurin uhrauksin pieni juutalainen David pystyi kuitenkin ihmeenomaisesti lyömään arabi-Goljatin. Satojen tuhansien Palestiinan arabien pako kodeistaan johtui arabijohtajien kehotuksista ja suoranaisista määräyksistä, joiden tarkoituksena oli oikeuttaa arabivaltioiden hyökkäys ja tehdä sille tilaa. Arabit lähtivät, vaikka juutalaiset pyysivät heitä jäämään. Sodan jälkeen Israel osoitti jatkuvasti halua sovintoon, mutta arabijohtajat torjuivat ja edelleenkin torjuvat Israelin rauhantahdon.

Arabimyytti on oikeastaan puhdas peilikuva tästä sionistisesta myytistä. Siinä sionismi yhdistetään imperialismiin ja kolonialismiin ja sionistit esitetään verenhimoisina roistoina, jotka ajoivat viattomat arabit kodeistaan alkuperäissuunnitelmansa mukaisesti käyttäen hyväksi Holokaustin aiheuttamaa kansainvälistä sympatiaa. Kummankin myytin tarkoitus on antaa

oikeutus harjoitetulle politiikalle ja luoda kansallista yhtenäisyyttä, ja – kuten kansalliset myytit aina, ne edustavat vähintäänkin yksinkertaistettua ja valikoivaa tulkintaa historiasta.

Israelin synnyn jälkeisinä vuosikymmeninä israelilainen historiankirjoitus on hämmästyttävän hyvin heijastanut edellä lyhyesti kuvaamaani sionistista myyttiä. Taustalla on luonnollisesti se, että monet nuoren maan historioitsijoista olivat itse mukana osallisina valtion synnyssä, sekä se, että historiankirjoitus on pitkälti perustunut prosessissa mukana olleiden poliitikkojen ja sotilaiden muistelmiin. Arabipuolella kriittinen, länsimaistyypinen historiankirjoitus on yleisemminkin puuttunut, eikä tutkijoilla ole juuri ollut mahdollista esittää vallitsevasta kansallisesta historiasta poikkeavia näkemyksiä. Länsimaiset tutkijat puolestaan ovat usein seuranneet joko israelilaista myyttiä tai arabimyyttiä.

1980-luvun lopulta alkaen Israelissa on noussut uusi polvi historioitsijoita, jotka ovat monin tavoin kritisoineet maansa aiempaa historian tutkimusta. Näitä historioitsijoita on alettu kutsua Israelin uushistorioitsijoiksi tai revisionistisiksi historioitsijoiksi. Uushistorioitsijat ovat syyttäneet vanhempaa historian tutkimusta kritiikkittömyydestä ja kansallisen myytin rakentamisesta. Kuvaavaa esitetyn kritiikin ankaruudelle on populaarihistorioitsija Tom Segevin kommentti, jonka mukaan on väärin kutsua kriittistä ryhmää nimellä "uushistorioitsijat"; todellisuudessa heitä pitäisi kutsua ensimmäisiksi historioitsijoiksi, sillä "Israelissa ei ole ollut historiankirjoitusta; Israelissa on ollut vain mytologiaa, ideologiaa ja paljon indoktrinaatiota."

Historiantutkimuksen vanha kaarti ei ole jäänyt toimettomaksi, vaan on ryhtynyt vastahyökkäykseen, jossa uushistorioitsijoita syytetään Israelin historian tietoisesta vääristelystä ja arabipropagandan esittämisestä. Käyty keskustelu on ollut äärimmäisen kiivasta, henkilökohtaisuuksiin menevää ja poliittisesti latautunutta. Uushistorioitsijat edustavat tyypillisesti sionismin vasenta laitaa, kun perinteisen koulukunnan jäsenistä monet kuuluvat joko ben-gurionilaiseen keskitien vasemmistoon tai edustavat Israelin oikeistoa. Tieteellisten julkaisujen lisäksi keskustelua on käyty laajemmassa julkisuudessa, ja Israelin lisäksi väittely on levinnyt amerikanjuutalaisiin julkaisuihin; uusi polvi on esittänyt kantojaan esimerkiksi liberaalissa *Tikkun*-lehdessä ja perinteinen koulukunta konservatiivisessa *Commentary*-julkaisussa.

Samanaikaisesti on myös noussut joko länsimaissa tai Israelissa koulutettuja arabihistorioitsijoita, jotka käyttävät modernin historian tutkimuksen metodeja ja jotka ovat osallistuneet keskusteluun. Vaikka uushistorioitsijat tyypillisesti torjuvat perinteisen

israelilaisen tulkinnan, ero arabitulkintoihin on usein todellisuudessa ilmeinen. Myös länsimaissa on enemmän ja enemmän tutkijoita, jotka pystyvät osallistumaan merkittävällä tavalla tutkimukseen. Aiemmin pelkästään jo kielitaidon puute teki tämän vaikeaksi. Kaiken kaikkiaan – huolimatta tutkimuskentän vahvasta politisoitumisesta – Israelin synnyn ympärillä käydään parhaillaan myös tieteellisessä mielessä mielenkiintoista keskustelua.

Israelin historian uuden arvioinnin taustalla on useita tekijöitä. Ensinnäkin Libanonin sota 1980-luvun alussa rikkoi ensimmäisen kerran kansallisen yhtenäisyyden sodan välttämättömyydestä. Silloinen pääministeri Menachem Begin puolusti hallituksensa politiikkaa vertaamalla sitä Israelin ensimmäisen pääministerin David Ben-Gurionin politiikkaan. Tästä sai alkunsa laaja keskustelu, jossa myös aiempien sotien ja ylipäänsä Israelin harjoittaman politiikan oikeutusta alettiin pohtia. Palestiinalaisten vuonna 1987 alkanut kansannousu intifada vaikutti samaan suuntaan. Välttämätön edellytys uudelle tutkimukselle on ollut se, että 1970-luvun lopulta alkaen monet aiemmin salaiset israelilaiset viralliset dokumentit alkoivat tulla tutkijoiden käyttöön. Israelissa on omaksuttu brittiläinen 30 vuoden sääntö monien dokumenttien salassapitoon liittyen. Merkittävä ongelma tutkimuksessa on kuitenkin edelleenkin se, että monet arkistot ovat yhä suljettuja. Erityisesti tämä koskee luonnollisesti arabimaiden arkistoja.

Tässä esitelmässä esittelen lyhyesti eräitä uushistorioitsijoiden väitteitä ja niiden ympärillä käytyä keskustelua. Tilan rajallisuudesta johtuen joudun luonnollisesti olemaan hyvin valikoiva sekä yksinkertaistamaan tulkintoja. Monet väitteistä eivät itse asiassa ole uusia; merkittävää on se, että nyt niiden todentaminen arkistomateriaalin perusteella on tullut mahdolliseksi.

Palestiinalaisten exodus

Yksi keskeisimmistä Israelin valtion syntyyn liittyvistä kysymyksistä on mandaatti-Palestiinan arabiväestön kohtalo. Arviolta 700000 tai 750000 Palestiinan arabia pakeni tai karkotettiin kodeistaan vuosina 1947–1949, eli Israelin itsenäistymissodan yhteydessä. Vain kymmenisen prosenttia israelilaisten valtaaman alueen arabiasukkaista jäi paikoilleen. Sisällissota Palestiinan arabiväestön ja nopeasti kasvaneen juutalaisväestön välillä alkoi heti YK:n jakoehdotuksen jälkeen vuoden 1947 lopulla. Israelin julistauduttua itsenäiseksi toukokuun 14. päivä 1948 sota muuttui Israelin ja sinne hyökkäävien arabimaiden (Transjordania, Egypti, Syyria, Libanon, Irak) väliseksi sodaksi, joka jatkui aina kevään 1949 aseleposopimukseen saakka. Israel selvisi voittajana

sekä sisällissodasta että sitä seuranneesta valtioiden välisestä sodasta.

Kuten sanottu, pakolaisongelman synnystä on kaksi vastakkaista kansallista tulkintaa. Vuonna 1987 Benny Morris julkaisi teoksen *The Birth of the Palestinian Refugee Problem 1947-49*, jossa ensimmäistä kertaa käytettiin hyväksi vastikään tutkijoille avattuja dokumentteja. Morrisin mukaan ei ole näyttöä siitä, että Palestiinan arabijohto tai arabijohtajat muualla olisivat yleisesti kehottaneet arabeja lähtemään kodeistaan esimerkiksi radiolähetyksin. Päinvastoin myös hepreankielisissä radiolähetyksissä mainittiin arabijohtajien pyrkimykseksi estää pako. Tosin paon alkuvaiheessa arabijohtajat eivät toimineet aktiivisesti paon estämiseksi. Morris esittää Palestiinan arabiväestön paon takana olleen monisyisen kokonaisuuden. Pako johtui ennen kaikkea juutalaisten joukkojen hyökkäyksistä arabikohteisiin (arabit lähtivät juutalaisten hyökättyä kuhunkin kohteeseen tai välittömästi sen jälkeen), tähän liittyvästä pelosta, hyökkäyksiin toisinaan liittyneistä raakuuksista, karkotusmääräyksistä ja huhuista, jotka liioittelivat juutalaisten raakuuksia. Mutta pako johtui myös Palestiinan arabien poliittisen johdon kyvyttömyydestä: poliittinen johto oli se, joka poistui maasta ensimmäisenä. Myös taloudellisilla tekijöillä oli merkitystä. Palestiinan arabien talous oli kehittymätöntä ja monet olivat Britannian vähitellen romahtaneen mandaattihallinnon palveluksessa. Israelin konkreettisten toimien merkitys kasvoi prosessin myötä. Palestiinalaisten exoduksen alku tuli sen sijaan yllätyksenä, toki mieluisena, myös sionistijohdolle.

Morris ja myöhemmin muut ovat esittäneet runsaasti esimerkkejä siitä, kuinka monissa tapauksissa israelilaiset joukot pakottivat arabiväestön lähtemään. Valtioiden välisen sodan alku kovensi juutalaisten asenteita. Sen sijaan Morris ei löytänyt mitään todisteita siitä, että sionistien johdolla olisi ollut jonkinlainen yleinen suunnitelma karkottaa arabit tai tällainen yleinen määräys olisi joukoille annettu. Morris asettuu siis tavallaan puoleen väliin perinteisen sionistisen narratiivin ja arabinarratiivin suhteen. Pakolaisuus ei johtunut arabijohtajien yleisestä määräyksestä tehdä tilaa hyökkäykselle, mutta pakolaisuus ei myöskään johtunut sionistien etukäteissuunnitelmasta karkottaa arabit, kuten traditionaalinen arabitulkinta esittää. Pakolaisuus oli ensisijaisesti sodan sivutuote. Näin siis Morris 1980-luvun lopulla.

Morrisin kirjan aihe on kenties kaikkein arin kaikista keskustelun kohteeksi tulleista kysymyksistä, ja se onkin saanut aikaan suunnattoman kiihkeän ja poliittisesti latautuneen väittelyn. Samalla aiheesta on kirjoitettu paljon uusia artikkeleita ja kirjoja sekä hepreaksi että kansainvälisillä kielillä. Historiallisen keskustelun sijaan keskustelu on usein todellisuudessa koskenut sionismin

ja Israelin valtion oikeutusta. Kuvaavaa on se, että uushistorioitsijoiden on väitetty syyttävän Israelin syntyneen synnin seurauksena. Arabitutkijat – ennen muuta Nur Masalha – ja jotkut israelilaiset ja länsimaiset tutkijat ovat puolestaan väittäneet, ettei Morris uskaltanut mennä johtopäätöksissään niin pitkälle, kuin hänen aineistonsa antaisi aiheita. Ennen muuta Morrisia syytetään siitä, että hän on vähätellyt arabien siirtoa (joko vapaaehtoista tai pakollista) suunnittelevan ajattelun merkitystä sionismissa, erityisesti Israelin itsenäistymistä edeltävällä vuosikymmenellä.

Viimeisen viidentoista vuoden aikana lisää arkistomateriaalia on avattu tutkijoiden käyttöön. Yleisesti ottaen Morrisin alkuperäisen julkaisun jälkeen esiin tullut materiaali vahvistaa Palestiinan juutalaisyhteisön (*yishuv*) ja Israelin valtion osuutta palestiinalaispakolaisuuden synnyssä, kuten Morris itsekin on myöntänyt. Suoranaisten karkotusmääräysten ja raakuuksien merkitys oli ilmeisesti selvästi suurempi kuin Morris esitti 1980-luvulla. Esimerkiksi Pohjois-Galilean osalta meillä on nyt käytössä konkreettinen tyhjennysmääräys, jonka pohjoisen rintaman komentaja Moshe Karmel antoi (lokakuu 1948). Raakuuksien kohdalla ongelmana on edelleen se, että Israelin armeija ja puolustusministeriö eivät ole yleensä avanneet tutkimukselle niitä dokumentteja, jotka sisältävät konkreettisten karkotusten kuvauksia ja niihin mahdollisesti liittyviä raakuuksia.

Edelleen esimerkiksi kesällä 1948 kirjoitettu armeijan tiedustelupalvelun raportti vahvistaa sitä kuvaa (johon jo Morris päätyi), ettei arabijohtajien määräyksillä ollut merkittävää osaa arabiväestön paossa. Tämä joitakin vuosia sitten esiin tullut raportti tosin mainitsee, että jossain tapauksissa arabijohto on kehottanut siviiliväestöä – erityisesti naisia ja lapsia – väistymään väliaikaisesti taistelujen tieltä.

Arabien siirtoa koskevat ajatukset olivat yleisiä sionistijohtajien keskuudessa, vaikka julkisissa puheissa luonnollisesti esitettiinkin muuta. Tältä osalta tutkimuksella on vielä valtavasti tehtävää. Eri puolueiden, niiden johtajien ja karkotuksia konkreettisesti suorittaneiden sotilaiden jättämän kirjallisen aineiston huolellinen tutkiminen on ensiarvoisen tärkeää. On vaikea osoittaa, onko arabiväestön karkottamista tai siirtoa pohtineilla puheilla suora yhteys siihen, mitä konkreettisesti tapahtui. Toistaiseksi tutkijoiden käytössä ei mielestäni ole mitään sellaista, joka osoittaisi sionisteilla olleen valmis suunnitelma, jonka perusteella Palestiinan arabit olisi järjestelmällisesti karkotettu tai siviiliväestöön kohdistuneet väkivaltaisuudet oikeutettu. On kuitenkin hyvä muistaa, että esimerkiksi Ben-Gurion oli aina hyvin varovainen siinä, mitä hän kirjallisesti ilmaisi. Vaikkei yleistä suunnitelmaa olisikaan ollut, on selvää, että syntynyt tilaisuutta ja mahdollisuutta

käytettiin hyväksi ja yleinen karkotusmyönteinen ilmapiiri epäilemättä vallitsi sionistien keskuudessa. Tätä osoittaa myös hallituksen päätös kesällä 1948 estää pakolaisten paluu sekä tyhjentyneiden arabikylien ja viljelysten järjestelmällinen tuhoaminen. Samaten armeijan komentaja Yigal Yadin ilmoitti elokuussa 1948, ettei Israel ollut kiinnostunut arabeista Israelissa ja että näiden paluu tulisi estää kaikin käytettävissä olevin keinoin. Eri alueilla ja eri komentajien alaisuudessa tilanne ilmeisesti kuitenkin käytännössä vaihteli huomattavasti. Usein eri väestöryhmiä kohdeltiin myös eri tavoin, tosin ei johdonmukaisesti. Druuseihin suhtauduttiin muita selvästi positiivisemmin.

Arabimaiden tavoitteet

Toinen keskeinen kysymys Israelin syntyä koskevassa tutkimuksessa on koskenut arabimaiden toimintaa ja tavoitteita vuoden 1948 sodassa. Traditionaalisen israelilaisen tulkinnan mukaanhan arabimaat (40 miljoonaa asukasta tuolloin) kävivät yhtenä joukkona heikon Israelin kimppuun tarkoituksenaan tuhota se. Uudessa tutkimuksessa tämä perinteinen käsitys on asetettu monin tavoin kyseenalaiseksi. Siitä ei ole epäilystä, etteikö taistelu olisi ollut Israelille raskas – noin yksi prosentti väestöstä (6000) sai surmansa – ja etteikö yhteisö olisi kokenut taistelevansa henkensä edestä.

Kuitenkin Israelilla todellisuudessa oli sodan joka vaiheessa miesylivoima taistelukentällä. Virallisen sodan alkuvaiheessa arabeilla oli korkeintaan 25000 miestä Palestiinan alueella, Israelin armeijalla noin 35000. Sodan loppupuolella Israelilla oli jo melkein kaksinkertainen määrä miehiä suhteessa arabijoukkoihin. Sodan alkuvaiheessa arabit olivat selvästi paremmin aseistettuja, mutta jo kesän 1948 aikana tilanne muuttui Israelin eduksi. Israelin armeija oli selvästi paremmin koulutettu ja johdettu kuin epäyhtenäiset arabijoukot, joiden sodankäyntiä rasittivat lisäksi hankalat huoltoyhteydet.

Olellainen kysymys uudessa tutkimuksessa on koskenut arabijoukkojen ja -hallitusten tavoitteita. Uushistorioitsijoista erityisesti Avi Shlaim ja Ilan Pappé ovat tutkimuksissaan korostaneet sionistijohdon ja Transjordanian emiirin ja sittemmin Jordanian kuninkaan Abdullah ibn Husainin läheisiä suhteita, jotka juonsivat 1920-luvun alkuun. Shlaimin mukaan marraskuussa 1947 saavutettiin epävirallinen sopimus tai strateginen yhteisymmärrys Abdullahin ja sionistijohdon salaisissa neuvotteluissa Palestiinan jakamisesta. Vastineeksi maasta Abdullahin tuli välttää juutalaisille kaavailulle alueelle hyökkäämistä. Teorian mukaan tämä sopimus ja itse asiassa pitkäaikainen

yhteistyö vaikutti molemminpuoliseen pidättyvyyteen sodan aikana sekä myöhempään salaiseen yhteistyöhön Israelin ja Jordanian välillä. Sopimus oli selvästi suunnattu kolmatta osapuolta - Palestiinan arabeja - vastaan. Palestiinalainen nationalismi oli kummankin osapuolen vihollinen. Vanhan koulukunnan tutkijat ovat joko jyrkästi ja kategorisesti kieltäneet sionistijohdon sekaantumisen salaiseen sopimukseen, tai jos he ovat sopimuksen olemassaolon periaatteessa hyväksyneet, he ovat korostaneet sitä, että sopimus menetti käytännössä merkityksensä olosuhteiden muuttuessa sodan aikana. Sekä sionisti- että jordanialaisosapuoli koki ainakin jossain vaiheessa tulleensa petetyksi. Ilmeisesti vähintäänkin Abdullahin toimintaan yhteisymmärrys näyttää kuitenkin vaikuttaneen.

Vaikka arabimaat julistivat propagandassaan aikomusta tuhota juutalaisvaltio ja vaikka arabiliitolla oli suunnitelma koko Palestiinan valloittamiseksi, Abdullah, jolle arabijoukkojen muodollinen johto suotiin, muutti suunnitelmaa ja pyrki oman armeijansa (arabilegioona) osalta saamaan haltuunsa arabiosan Palestiinaa ja siten laajentamaan hallitsemaansa aluetta, muttei valloittamaan Israelille ehdotettua osaa eikä tuhoamaan juutalaisvaltiota. Käytännössä tarkoitus oli estää YK:n ehdottoman Palestiinan arabivaltion synty. Kuten tunnettua, Abdullah liittikin sodan jälkeen (1950) valtaamansa alueet osaksi johtamaansa valtiota. Myöskään Ben-Gurion ei pyrkinyt sodan loppuvaiheessa valloittamaan nykyistä Länsirantaa, vaikka se tuossa vaiheessa olisi ollut sotilaallisesti mahdollista. On mahdollista, että erityissuhde Jordaniaan oli yksi - vaikkei ainoa - päätökseen vaikuttaneista syistä. Israelin ja Abdullahin yhteistyö - mikä sen todellinen merkitys sitten olikin - kuvaa laajemminkin arabipuolen tavoitteellista hajaannusta ja sisäisiä ristiriitoja, joita Israel osasi hyvin käyttää hyväkseen. Esimerkiksi kun Israel kävi vastahyökkäykseen Egyptiä vastaan ensin lokakuussa 1948 ja uudelleen joulukuussa, se saattoi luottaa siihen, ettei Egyptiä kilpailijanaan pitävä Transjordania tulisi avuksi. Todellisuudessa arabimaiden tavoitteet olivat ensi sijassa itsekkäitä kansallisia intressejä. Pyhä sota juutalaisvaltiota vastaan Palestiinan arabiveljien auttamiseksi oli todellisuudessa alueen vastaisenäistyneiden valtioiden kilpailua lisämaasta ja vallasta. Jos arabimaat olisivat voittaneet, ei ole juurikaan epäselvyyttä siitä, että ne olisivat jakaneet Palestiinan alueen keskenään. Arabiliiton johto paljasti briteille, että tarkoituksena oli syrjäyttää Jerusalemin mufti Hajj Amin al-Husaini palestiinalaisten johtajana.

Rauhantahto

Otan vielä esille yhden tärkeän kiistanalaisen kysymyksen. Sodan jälkeen Israel julisti julkisesti

halukkuuttaan sovitteluun. Perustuen Israelin ulkoministeriön tutkijoille avattuihin dokumentteihin uusi tutkimus on kuitenkin esittänyt, että todellisuudessa Israel torjui useita arabien sovintoehdotuksia syksystä 1948 eteenpäin. Kuten tänäänkin, neuvottelujen ongelmakohtia olivat kysymykset rajoista ja pakolaisista. (Trans)Jordania, Syyria ja Egypti esittivät kaikki eri vaiheissa sopimuksia, jotka olisivat vähintäänkin käytännössä merkinneet Israelin hyväksymistä. Ben-Gurion ei kuitenkaan ehdotuksia hyväksynyt, sillä hän katsoi, että kaikki sopimukset joissa Israelin täytyisi luovuttaa merkittävä määrä maata olivat huonompia kuin status quon säilyttäminen. Näin siitä huolimatta, että status quo sisälsi sotatilan jatkumisen. Sotapäiväkirjassaan Ben-Gurion myöntää, että aseleposopimukset vastasivat olennaiselta osaltaan Israelin turvallisuustavoitteita. Israelilla ei ollut pakkoa mennä pidemmälle, huolimatta virallisesta rauhantahdosta.

Vaikka uusien tulkintojen vastustus on vielä voimakasta, uusi tutkimus on hiljalleen muuttamassa kuvaa Israelin syntyyn liittyvistä tapahtumista. On selvää, että kuva tulee vielä täydentymään erityisesti siinä vaiheessa, kun arabimaiden arkistot lopulta avataan. Uusi tutkimus ei esitä Israelin syntyyn liittyvää historiaa perinteiseksi hyvän ja pahan taisteluksi. Vaikka se on monin tavoin kriittistä Israelille, on se sitä myös arabiosapuolelle. Olennaisinta muutoksessa on kenties se, että Israelin syntyhistoria alkaa enemmän ja enemmän menettää kummankin puolen siihen liittämää, elämää suurempia attribuutteja. Israelin syntyyn liittyneiden osapuolten toimet olivat todellisuudessa usein pikemminkin alhaisia ja surkeita kuin yleviä ja periaatteellisia. Aivan kuten historiassa missä tahansa, milloin tahansa.

Kirjallisuutta:

- Bar-Joseph, Uri, *The Best of Enemies: Israel and Transjordan in the War of 1948*. London 1987.
- Benvenisti, Meron, *Sacred Landscape. The Buried History of the Holy land since 1948*. Berkeley 2000.
- Finkelstein, Norman, *Image and reality of the Israel-Palestine Conflict*. London 1995.
- Flapan, Simha, *The Birth of Israel: Myths and Realities*. New York 1987.
- Juusola, Hannu & Heidi Huuhtanen (toim.), *Uskonto ja politiikka Lähi-idässä*. 2002.
- Karsh, Ephraim, *Fabricating Israeli History. The "New Historians"*. London 1997.
- Khalidi, Walid al- (toim.), *All that remains: the Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948*. Washington DC 1992.
- Khalidi, Walid al-, "Plan Dalet: master plan for the conquest of Palestine," *Journal of Palestine Studies* 18(1): 4-37. 1988.

- Lustick, Ian, "Israeli history: who is fabricating what," *Survival* 39: 156-66. 1997.
- Masalha, Nur, "A Critique of Benny Morris," *Journal of Palestine Studies* 21(1): 90-97. 1991.
- Masalha, Nur, *Expulsion of the Palestinians: the Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought*. Washington DC 1992.
- Morris, Benny, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem 1947-1949*. Cambridge 1988.
- Morris, Benny, "The Eel and History: A Replay to Shabtai Teveth," *Tikkun* 5(1). January-February 1990.
- Morris, Benny, "Refabricating 1948," *Journal of Palestine Studies* 28(2): 68-76. 1998.
- Morris, Benny, *Righteous Victims. A History of the Zionist-Arab Conflict 1881-2001 with a New Final Chapter*. New York 2001.
- Pappé, Ilan, *Britain and the Arab-Israel Conflict 1948-51*. London 1988.
- Pappé, Ilan, *The Making of the Arab-Israel Conflict 1947-1951*. London 1992.
- Pappé, Ilan (toim.), *The Israel/Palestine Question. Rewriting Histories*. London & New York 1999.
- Rogan, Eugene L. & Avi Shlaim (toim.), *The War for Palestine. Rewriting the history of 1948*. Cambridge 2001.
- Segev, Tom, 1949: *The First Israelis*. New York 1986.
- Sela, Avraham, "Transjordan, Israel and the 1948 War: Myth, Historiography and Reality," *Middle Eastern Studies* 28: 623-88. 1992.
- Shlaim, Avi, *Collusion across the Jordan. King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine*. Oxford 1988.
- Teveth, Shabtai, "Charging Israel with Original Sin," *Commentary* (September 1989).

Artikkelin kirjoittaja Hannu Juusola työskentelee tutkijana Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitoksessa.

ENNEN JA NYT
Historian tietosanomat